

ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านหัตถกรรมเบา อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

Light Handicraft Folk Wisdom of Stena District,

Phra Nakhon Si Ayutthaya

ศันสนีย์ นาคแสงทอง¹ ภาณุพงศ์ สามารณ¹ กุณภาณัฐ สุวรรณรักษ์¹ สุภารักษ์ วงศรีชู¹

ยงยุทธ ไชยนิทย์¹ และ จักรพงศ์ พรหมคง¹

Sansanee Naksangthong¹ Phanupong Samat¹ Kunnaphanat Suwannarak^{1*}

Supalak Wongsrichoo¹ Yongyuth Chainit¹ and Chakkapong Promkong¹

¹คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก

¹Faculty of Liberal Arts, Krirk University

*Corresponding Author, E-mail: kunnaphanat@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษารวบรวมและจำแนกประเภทภูมิปัญญาชาวบ้านด้านหัตถกรรมของอำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาและ 2) ศึกษาวิธีการถ่ายทอดและการถอดรหัสภูมิปัญญาชาวบ้านด้านหัตถกรรมเบา อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือกำนัน ผู้ใหญ่บ้านและผู้รู้ภูมิปัญญาชาวบ้าน จำนวน 30 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก นำผลการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาและนำเสนอผลการศึกษาแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่า

1) จากการรวบรวมและจำแนกประเภทภูมิปัญญาชาวบ้านด้านหัตถกรรมเบา มี 4 ประเภท จำนวน 18 ชนิด ประกอบด้วย (1) ประเภทเครื่องจักสานมี 5 ชนิด ดังนี้ การสานตะกร้าเชือกปอกระเจา การสานตะกร้าหวาย การสานอบใบลาน การสานตะกร้าพลาสติก การสานส้อมไผ่ (2) ประเภทการเย็บมี 4 ชนิด ดังนี้ เย็บกระเป๋าคอตโต้ ทำไม้กวาดดอกหญ้า การเย็บกระเป๋านางั่วแก้ว การเย็บเสื้อ

ลายผ้าขาวม้า (3) ประเภทการทอ มี 1 ชนิด ดังนี้ การทอเสื่อกก 4) ประเภทงาน เบ็ดเตล็ดมี 4 ชนิด ดังนี้ ทำดอกไม้จันทน์ ทำลอบดักปลา การทำบ่วงดักหนู โม่ บายทางมะพร้าว 2) วิธีการถ่ายทอดและการถอดรหัสภูมิปัญญาชาวบ้านด้าน หัตถกรรมเบาพบว่า การสานตะกร้าเชือกปอกระเจา การสานตะกร้าหวาย การ สานงอบใบลาน การสานตะกร้าพลาสติก การสานส้อมไผ่ไม้ไผ่ การเย็บกระเป๋าคอผ้า ทำไม้กวาดดอกหญ้า การเย็บกระเป๋านางั่วแท้ การเย็บเสื้อลายผ้าขาวม้า การทอ เสื่อกก ทำดอกไม้จันทน์ ทำลอบดักปลา การทำบ่วงดักหนู การทำโม่บาย ทางมะพร้าว สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ โดยการสังเกตและฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง เนื้อหาที่ถ่ายทอด ไม่มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรวิธีการถ่ายทอดเน้นการ ปฏิบัติเป็นรายบุคคล สาธิตให้ดูเป็นตัวอย่างควบคู่กับการบอกเล่าขั้นตอนวิธีการ สอนภูมิปัญญาชาวบ้านมี 3 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นเตรียมวัสดุ อุปกรณ์และเครื่องมือ ขั้นบอกคุณสมบัติของวัสดุอุปกรณ์ และขั้นการปฏิบัติจริงสื่อที่ใช้ในการถ่ายทอด ใช้บุคคลเป็นผู้ถ่ายทอดจะเป็นเครือญาติเพื่อนบ้าน และสื่อที่เป็นของจริงองค์ ความรู้ที่ได้จากการถอดรหัสภูมิปัญญาชาวบ้านมี 4 ด้าน คือ ด้านภูมิปัญญา ชาวบ้าน เช่น ภูมิปัญญาหัตถกรรมพื้นบ้านของคนในชุมชน ทำเพื่อใช้ในครัวเรือน เพราะส่วนใหญ่คนในชุมชนมีอาชีพเกษตรกร ทำนา ทำสวน ด้านการศึกษา เช่น มี การถ่ายทอดวิธีการเรียนรู้แก่คนรุ่นลูกหลานเพื่อการอนุรักษ์ ด้านสังคม วัฒนธรรมเช่นภูมิปัญญานี้บอกลถึงความเป็นอยู่ของคนในชุมชน คนในชุมชนได้ พุดคุยกัน ร่วมกันแสดงความคิดเห็น ด้านเศรษฐกิจ เช่น ทำเป็นอาชีพเพื่อเสริม รายได้ให้แก่ครอบครัวได้

คำสำคัญ: ปัญญาชาวบ้าน;ด้านหัตถกรรมเบา; อำเภอสนา; จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

Abstract

This research aimed to study 1) the collection and classification of light handicraft folk wisdom and 2) the methods of

knowledge and local wisdom transfer in the aspect of light handicraft in Sena District, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province. The qualitative research methodology was employed. Thirty key informants included Subdistrict headmen, village headmen, and local wisdom scholars. The instruments for collecting data were an interview form and in-depth interviews. The data were analyzed by content analysis and presented in descriptive analysis.

The research revealed that:

1. The collection and classification of light handicraft folk wisdom included four categories with 18 types: 1) Five types of basketwork; Kenaf basket weaving, rattan basket weaving, palm leaf hat weaving, plastic basket weaving, and bamboo chicken coop weaving, 2) Four types of sewing; fabric bag sewing, grass broom making, genuine cowhide sewing, and loincloth-patterned shirt sewing, 3) A type of sedge mat weaving, 4) Four miscellaneous works consisting of artificial flower making, fish trap making, mouse trap, and coconut midrib mobile hanging.
2. For the methods of knowledge and local wisdom transfer in the aspect of light handicraft, the Kenaf basket weaving, rattan basket weaving, palm leaf hat weaving, plastic basket weaving, bamboo chicken coop weaving, fabric bag weaving, grass broom making, genuine cowhide sewing, loincloth-patterned shirt sewing, sedge mat weaving, artificial flower making, fish trap making, mouse trap, and coconut midrib mobile hanging were inherited from ancestors by observing and self-practicing. The taught content was not recorded in writing. Individual practice was a key in

knowledge transfer through demonstration and storytelling. There were three methods of folk wisdom teaching, namely material, equipment, and tool preparation, material and equipment indication, and actual operation. The teaching media was persons who were relatives, neighbors, and actual media. There were four aspects of knowledge obtained from folk wisdom decoding: folk wisdom, such as handicraft folk wisdom of people in the community. They were made for use in the household because many people in the community were farmers with rice farms or orchards. For the education aspect, there were methods of teaching descendants about conservation. For the social and cultural aspect, the folk wisdom could imply the lifestyle of people in the community where people talked to and shared opinions. For the economic aspect, people can pursue a career to generate added income for their family.

Keywords: Local wisdom, Light handicraft, Sena District, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province

บทนำ

ชาติไทยเป็นชาติที่มีศิลปวัฒนธรรมและประวัตติความเป็นมาที่ยาวนานประเทศหนึ่งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยปรากฏหลักฐานโบราณสถาน โบราณวัตถุ ที่เป็นงานประณีตศิลป์จำนวนมาก ที่ผ่านการคิดค้นสร้างสรรค์ ประดิษฐ์ ขึ้นมาด้วยความเพียรพยายาม ประณีต วิจิตร บรรจง สืบต่อกันมาเป็นเวลานานหลายร้อยปี หรืออาจถึงพันปี งานที่จัดว่าเป็น ประณีต ศิลป์ของไทย ที่มีลักษณะเฉพาะตัวในประเทศไทยการผลิตเครื่องมือ

เครื่องใช้ต่างๆ ด้วยฝีมือ ซึ่งเป็นงานหัตถกรรม มีอยู่มากมายหลายชนิด ทำด้วยวัสดุ และวัตถุดิบ ที่สามารถหาได้ในท้องถิ่นนั้นๆ และชาติไทยเป็นชาติที่มีศิลปวัฒนธรรมอันโดดเด่นและหลากหลาย เกิดจากภูมิปัญญาบรรพบุรุษ ผสมผสานอิทธิพลจากภายนอก และมีรากฐานสำคัญจากพระพุทธศาสนา สะท้อนผ่านเอกลักษณ์ด้านภาษา วรรณกรรม สถาปัตยกรรม โขน ดนตรี อาหาร และประเพณีต่างๆ ซึ่งล้วนแต่สืบทอดและพัฒนามาจนเป็นสมบัติล้ำค่าของชาติ Wiboon Leesuwana,(2010)

นอกจากจะมุ่งเพื่อประโยชน์ใช้สอยเป็นหลักแล้ว ยังสอดใส่ศิลปะในการประดิษฐ์ลงไปเป็นสิ่งประดิษฐ์ให้ดูสวยงาม ทำให้ชิ้นงานต่างๆ ดูมีคุณค่าและความงามอย่างโดดเด่น ทางศิลปวัฒนธรรมของชนชาวไทยตลอดมา ไม่แพ้ชาติอื่นๆ ผลิตรถยนต์หัตถกรรม ที่ผลิตในประเทศไทย มีอยู่เป็นจำนวนมาก เกินกว่าจะนำมากล่าวได้หมดในที่นี่ หัตถกรรมของไทยแต่ละชนิดจะมีรูปแบบ แหล่งผลิต และประวัติความเป็นมาที่แตกต่างกันไปมี 3 ประเภท ที่สำคัญมาก ดังนี้ 1) เครื่องจักสาน การผลิตเครื่องจักสานในประเทศไทย มีมาแต่โบราณ นับตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ เห็นได้จากหลักฐานด้านโบราณคดี คือ การขุดค้นพบเครื่องปั้นดินเผาสมัยหินใหม่ ที่มีลักษณะรูปทรงคล้ายคลึงกับเครื่องจักสาน ทำขึ้นด้วยวิธียัดดินเหนียวภายในภาชนะเครื่องจักสานให้หนาพอ แล้วนำไปเผา เมื่อเผาเสร็จแล้วภาชนะเครื่อง จักสานจะถูกไฟไหม้หมดไปเหลือแต่ลวดลายจักสานปรากฏอยู่บนภาชนะเครื่องปั้นดินเผานั้น นอกจากนี้ยังมีตำนานเกี่ยวกับบุญญาธิการของพระร่วงเจ้าแห่งอาณาจักรสุโขทัย ซึ่งเล่ากันต่อมาว่า สมัยหนึ่งอาณาจักรนี้ตกเป็นเมืองขึ้นของขอม และจะต้องส่งส่วยน้ำศักดิ์สิทธิ์ไปถวาย พระร่วงฯได้ให้สานกระออมครู่หรือครู่ เพื่อบรรจุน้ำส่งไปถวาย โดยน้ำมิได้รั่วไหลแม้แต่น้อย ตัวอย่างนี้ชี้ให้เห็นได้ว่า เครื่องจักสานอยู่คู่กับชีวิตคนไทยมาเป็นเวลาช้านาน 2) เครื่องปั้นดินเผาการผลิตเครื่องปั้นดินเผาของไทย มีการผลิตกันมานานจากประวัติศาสตร์สมัยสุโขทัย

ทุกคนคงเคยได้ยินถึงการผลิต "เครื่องสังคโลก หรือถ้วยชามสังคโลก" ได้แก่ เครื่องปั้นดินเผา ทั้งชนิดเคลือบและไม่เคลือบ มีรูปทรงลวดลาย สีสันสวยงาม มีคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมและได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน 3) เครื่องทองลงหิน (Bronzeware) หรือมีชื่อเรียกอีกอย่างในสมัยโบราณว่า "เครื่องม้าลอ" (จากเอกสารเก่าในประวัติศาสตร์จะพบว่า มีการใช้คำ "ม้าพ่อ" และระบุว่า ช่างทำเครื่องทองลงหิน สมัยรัชกาลที่ 4 แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ ชื่อทองม้าพ่อ (โลโกะแตก) จากประเทศจีน ประมาณกิโลกรัมละ 25 บาท มาหล่อใหม่ ทำเป็นขันน้ำพานรอง ช้องกระแต ระนาดแก้ว ตลอดจนได้หล่อเป็นพระพุทธรูป และล่ำกล้องปิ่นใหญ่ ต่อมานิยมทำเป็นขันลงหินกันมาก จนกระทั่งนายเกลียว บุณนาค ที่กรมวิทยาศาสตร์ กระทรวงอุตสาหกรรม แยกธาตุดู ทราบว่า แร่ธาตุที่ผสมอยู่ มีทองแดง ดีบุก จึงได้เริ่มผสมขึ้นใช้เองในประเทศไทย ไม่ต้องซื้อจากต่างประเทศเหมือนแต่ก่อนทำให้อุตสาหกรรมนี้เจริญขึ้นมาก) เครื่องทองลงหินมีต้นกำเนิดมาจากประเทศจีน และนำเข้ามายังประเทศไทย ตั้งแต่สมัยอยุธยาโดยการนำเอาโลหะ 2 ชนิด คือ ดีบุก และทองแดง ผสมกัน แล้วหล่อหลอมทำ เป็นเครื่องใช้ต่างๆ เช่น ขันลงหิน ท้าพิลงหิน มีดลงหิน เป็นต้น มีการประดิษฐ์ลวดลาย ต่างๆ ลงไปให้ดูสวยงาม ฝีมือประณีตมีคุณภาพดี เป็นที่รู้จักและนิยมอย่างแพร่หลายในยุครัตนโกสินทร์ ตอนต้นแต่ต่อมาความนิยมลดลงไปมาก เนื่องจากดูแลรักษายากเพราะจะต้องคอย ซัดอยู่เสมอ Handicrafts in Thailand, (2014. Online.) ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านหัตถกรรมเน้นไปที่ความรู้และทักษะการสร้างสรรค์งานฝีมือด้วยมือและอุปกรณ์พื้นฐาน ที่ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น สะท้อนวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยมีหลากหลายแขนง เช่น งานจักสาน (ตะกร้า, ไซดักปลา), การทอผ้า (ผ้าไหม, ผ้าฝ้าย ลายขิด), งานแกะสลัก (ไม้แกะสลักหัวโขน), งานปั้น, งานเย็บปักถักร้อย และ งานประดิษฐ์จากวัสดุธรรมชาติ (ดอกไม้, กระดาษ) เพื่อใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน เป็นเครื่องมือประกอบอาชีพ หรือเป็นของที่ระลึก

อำเภอเสนาเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นอำเภอที่มีความเก่าแก่ในอดีตเป็นชุมชนหนาแน่นไปด้วยผู้คน ตั้งถิ่นฐานอยู่ริมฝั่งแม่น้ำน้อย ซึ่งเป็นสายหนึ่งของแม่น้ำเจ้าพระยา มีฐานะเป็นแขวงมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ซึ่งแยกเป็นอำเภอต่าง ๆ ในปัจจุบันได้แก่ ผักไห่ บางซ้าย ลาดบัวหลวง บางบาล ในอดีตรวมอยู่ในเขตปกครองวงเสนา อำเภอเสนาได้รับการประกาศจัดตั้งเป็นอำเภอเมื่อเดือน มกราคม พ.ศ. 2438 ภูมิปัญญาท้องถิ่นหลากหลายโดยเฉพาะที่มีชื่อ คือ “ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรม” ซึ่งเป็นงานช่างฝีมือพื้นบ้านที่มีการทำกันหลายชั่วอายุคนหรือตั้งแต่อดีต ปัจจุบันภูมิปัญญาท้องถิ่นในอำเภอเสนามีการเรียนรู้และปรับตัวให้เข้ากับการต้องการของยุคสมัย บริบททางเศรษฐกิจสังคมและการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป เด็กรุ่นใหม่บางกลุ่มรับวัฒนธรรมตะวันตกมากขึ้น มองชีวิตเรียบง่ายแบบเดิมว่าล้าหลัง ทำให้การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นไปได้ยาก แต่เด็กรุ่นใหม่บางกลุ่มก็มีความสนใจในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่สืบต่อไป Prawet Wasi, (1987) ผู้ศึกษาเล็งเห็นความสำคัญของทุนชุมชนเพื่อสนับสนุนและพัฒนาทุนชุมชนโดยเฉพาะทุนภูมิปัญญา ซึ่งเป็นมรดกตกทอดมาจากบรรพบุรุษ ทุนดังกล่าวมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาชุมชนและความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงชี้แนวทางให้หันกลับมาใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยระบบเศรษฐกิจพอเพียงทั้งในการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ การจัดการทรัพยากร การจัดการความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ ชุมชนกับชุมชน ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้ล้วนเกิดจากภูมิปัญญา

ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษารวบรวมและจำแนกประเภทของภูมิปัญญาชาวบ้าน วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านและการถอดรหัสภูมิปัญญาชาวบ้านด้านหัตถกรรมเบาคือการสร้างเครื่องงานฝีมือที่ใช้วัสดุธรรมชาติหรือหาได้ง่ายในท้องถิ่น เพื่อใช้ในชีวิตประจำวันและสร้างรายได้

โดยมีหลากหลายแขนง เช่น การจักสาน (ตะกร้า, กระจัง, กระติบข้าว) จากใบลาน/ไม้ไผ่, การทอผ้า (มัดหมี่), การทำเครื่องทองเหลืองแบบโบราณ, การประดิษฐ์ของชำร่วย (ดอกไม้กระดาษ, เทียนหอม), งานปั้น, การทำสบู่สมุนไพร, การเย็บปักถักร้อย, หรือแม้แต่การทำเครื่องมือเกษตร/ประมงจากวัสดุพื้นบ้านใน อำเภอสวน จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นองค์ความรู้ในการใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ และได้ตระหนักถึงความสำคัญของภูมิปัญญาชาวบ้านในการที่จะนำมาต่อยอดเพื่อเป็นฐานในการพัฒนาท้องถิ่น สืบสานและพัฒนาวาสีพ ทราบถึงศักยภาพภูมิปัญญาของชุมชน อันจะนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพภูมิปัญญาด้วยกระบวนการเรียนรู้และผสมผสานแบบบูรณาการระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นกับภูมิปัญญาสากลให้เป็นชุมชนที่มีความหลากหลายทางด้านสังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่มั่นคงและยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารวบรวมและจำแนกประเภทภูมิปัญญาชาวบ้านด้านหัตถกรรมเบา อำเภอสวนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อศึกษาวิธีการถ่ายทอดและการถอดรหัสภูมิปัญญาชาวบ้านด้านหัตถกรรมเบา อำเภอสวนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย เรื่องภูมิปัญญาชาวบ้านด้านหัตถกรรมเบา อำเภอสวน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research)

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านจำนวน 16 คน และผู้รู้ภูมิปัญญาชาวบ้าน จำนวน 14 คน รวมได้จำนวน 30 คน ของอำเภอสโน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เหตุผลที่ผู้ศึกษาได้เลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลจาก กำนันและผู้ใหญ่บ้าน เพราะบุคคลเหล่านี้เป็นผู้นำชุมชนเป็นตัวแทนของ หมู่บ้านในการปกครองและการพัฒนา มีข้อมูลของหมู่บ้านในด้านต่างๆ รวมทั้งข้อมูลในเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้านด้านหัตถกรรมเบาให้ผู้ศึกษาได้ข้อมูลที่ถูกต้อง และสามารถแนะนำให้รู้จักแหล่งข้อมูลที่ต้องการในการศึกษาได้

2.เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้านด้านหัตถกรรมเบา อำเภอสโน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้ศึกษาใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ (Interview) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) มีขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

การวิจัยในครั้งนี้ผู้ศึกษาใช้วิธีการสัมภาษณ์ ซึ่งมีวิธีการสร้างเครื่องมือดังต่อไปนี้

1. ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีงานวิจัยต่างๆที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อสร้างข้อคำถาม แบบสัมภาษณ์ และแบบสัมภาษณ์เชิงลึก เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องในการใช้ภาษาและความถูกต้องของเนื้อหา

2. นำข้อคำถาม แบบสัมภาษณ์ และแบบสัมภาษณ์เชิงลึกให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ความเข้าใจและการใช้คำ (Wording) เพื่อความเหมาะสมยิ่งขึ้นในการคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิได้พิจารณาความเหมาะสมสอดคล้องกับปัญหาการวิจัยคือ เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ด้านการวิจัยเชิงคุณภาพและการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น

3. นำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการตรวจสอบปรับปรุงแก้ไขจากผู้ทรงคุณวุฒิเรียบร้อยแล้วไปจัดทำเป็นประเด็นสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์

3.การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้ผู้ศึกษาใช้เครื่องมือที่สร้างขึ้นสอดคล้องกับระเบียบวิธีวิจัยในเชิงคุณภาพ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ (Interview) และแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) มีขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1. ขั้นตอนที่ 1 การรวบรวมและจำแนกประเภทภูมิปัญญาชาวบ้านด้านหัตถกรรมเบา อำเภอสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

1) การติดต่อสอบถามผู้รู้

2) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ในขั้นตอนนี้ใช้เวลา 2 เดือน

2. ขั้นตอนที่ 2 การถ่ายทอดและถอดรหัสภูมิปัญญาชาวบ้านด้านหัตถกรรมเบา อำเภอสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

1. ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในส่วนนี้ ใช้วิธีการสัมภาษณ์ และวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อให้ได้ข้อมูลภูมิปัญญาชาวบ้านด้านหัตถกรรมเบา โดยการสอบถามกำนัน และผู้ใหญ่บ้านในเขตอำเภอสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตำบลละ 1 คน

4.การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพผู้ศึกษาใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) โดยการรวบรวมแบบสัมภาษณ์ (Interview) และแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) แล้วนำเสนอแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive analysis)

สรุปผลการวิจัย

1.การรวบรวมและจำแนกประเภทภูมิปัญญาชาวบ้านด้านหัตถกรรม เบา อำเภอสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จากการศึกษารวบรวมและจำแนกประเภทภูมิปัญญาชาวบ้านด้าน
หัตถกรรมเบา อำเภอสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 17 ตำบล 132 หมู่บ้าน
มี 1 ตำบลที่ไม่มีภูมิปัญญาเพราะเป็นในเขตเทศบาล สามารถแบ่งตามพื้นที่
และกลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ดังนี้

ประเภทภูมิปัญญาชาวบ้านด้านหัตถกรรมเบา อำเภอสนา จังหวัด
พระนครศรีอยุธยา พบว่ามี 4 ประเภท จำนวน 18 ชนิด ดังนี้

1) ประเภทเครื่องจักสานมี 5 ชนิด ผู้รู้ภูมิปัญญา 9 คน ดังนี้ การสาน
ตะกร้าเชือกปอกระเจา จำนวน 2 คน การสานตะกร้าหวาย จำนวน 3 คน การสาน
จอบใบลาน จำนวน 1 คน การสานตะกร้าพลาสติก จำนวน 1 คน การสานส้อมไผ่
ไผ่ จำนวน 2 คน

2) ประเภทการเย็บมี 4 ชนิด ผู้รู้ภูมิปัญญา 4 คน ดังนี้ เย็บกระเป๋าคาด
จำนวน 1 คน ทำไม้กวาดดอกหญ้า จำนวน 1 คน การเย็บกระเป๋านั่งวัวแพ
จำนวน 1 คน การเย็บเสื้อลายผ้าขาวม้า จำนวน 1 คน

3) ประเภทการทอมี 1 ชนิด ผู้รู้ภูมิปัญญา 1 คน ดังนี้ การทอเสื่อกก
จำนวน 1 คน

4) ประเภทงานเบ็ดเตล็ดมี 4 ชนิด ผู้รู้ภูมิปัญญา 4 คน ดังนี้ ทำ
ดอกไม้จันทน์ จำนวน 1 คน ทำลอบดักปลา จำนวน 1 คน การทำบ่วงดักหนู
จำนวน 1 คน โม่บายทางมะพร้าว จำนวน 1 คน

2.วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาและการถอดรหัสภูมิปัญญาชาวบ้าน ด้านหัตถกรรมเบา อำเภอสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2.1 ผลการวิจัยวิธีการถ่ายทอดและการถอดรหัสภูมิปัญญา
ชาวบ้านการสานตะกร้าเชือกปอกระเจา พบว่า

2.1.1 ด้านประสบการณ์ผู้รู้ ได้เรียนรู้วิธีการทำมาจาก ครูสอนอาชีพ ของศูนย์การศึกษาคนอกระบบ ตำบลบ้านแพน อำเภอเสนา จังหวัด พระนครศรีอยุธยา เรียนรู้เมื่อ พ.ศ. 2555 จนถึงปัจจุบัน ในปัจจุบันก็ทำเป็นอาชีพ เสริมเป็นการหารายได้อีกทางหนึ่งให้ครอบครัวจากการทำอาชีพหลัก ลักษณะเฉพาะหรือเอกลักษณ์ของการสานตะกร้าปอกระเจา คือ สามารถสาน หรือถักทอได้หลายสีเช่นสีเขียว สีชมพู สีเหลือง สีแดง หรือจะเป็นสีธรรมชาติ มีความทนทานเพราะใช้โครงเหล็กขึ้นเป็นโครงตะกร้าภูมิปัญญาการสานตะกร้า เชือกปอกระเจาสะท้อนวิถีชีวิตและคุณค่า ด้านการนำภูมิปัญญาที่มีอยู่เดิมมา ประยุกต์ใช้ให้เข้ากับยุคปัจจุบัน ด้วยการนำเชือกปอกระเจามาถักทอให้เกิด รูปทรงสามารถใช้ใส่สิ่งของต่างๆได้ ในปัจจุบันก็นำมาต่อยอดเพิ่มมูลค่าให้กับ ผลิตภัณฑ์มากขึ้น

2.1.2 วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาการสานตะกร้าเชือกปอกระเจามี 2 วิธี ดังนี้ 1) ทำให้ดูทำให้เห็น 2) ด้วยการบอกเล่า ผู้ที่มาเรียนรู้ได้แก่ กลุ่มแม่บ้าน ทั้งในตำบลและนอกตำบล

2.1.3 ขั้นตอนวิธีการสอนการสานตะกร้าเชือกปอกระเจามี 3 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ขั้นเตรียมวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือ 2) บอกคุณสมบัติของวัสดุอุปกรณ์ ต่างๆ 3) ขั้นการปฏิบัติจริง

2.1.4 การถอดรหัสภูมิปัญญาการสานตะกร้าเชือกปอกระเจามี 4 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านภูมิปัญญาชาวบ้าน สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้หลายอย่าง เช่น ใส่ สิ่งของ ขายตลาด นำมาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับยุคสมัยได้ 2) ด้านการศึกษา คนใน ชุมชนเรียนรู้วิธีการทำด้วยตนเอง เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่นำไปสอนลูกหลาน เพื่อการอนุรักษ์และสืบทอดต่อไป 3) ด้านสังคมวัฒนธรรม เป็นภูมิปัญญาของที่ ควรแก่การอนุรักษ์ไว้อย่างยิ่ง 4) ด้านเศรษฐกิจ เป็นอาชีพสร้างรายได้ให้กับ ครอบครัวและเป็นผลิตภัณฑ์ (OTOP) ให้กับชุมชนสร้างรายได้ให้ชุมชน

2.2 ผลการวิจัยวิธีการถ่ายทอดและการถอดรหัสภูมิปัญญาชาวบ้าน
การทำลอบดักปลาพบว่า

2.2.1 ด้านประสบการณ์ผู้รู้ เรียนรู้วิธีการทำด้วยตัวเอง จากประสบการณ์ของตนเองที่อาศัยอยู่กับธรรมชาติและคิดวิธีที่จะทำมาหากินเพื่อเป็นอาหารและสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัว ใช้เวลาเรียนรู้และทำเป็นอาชีพมาเป็นระยะเวลา 21 ปี ลักษณะเฉพาะหรือเอกลักษณ์ของการทำลอบดักปลา คือ ทำจากไม้ไผ่สีสุก มีความแข็งแรง ใช้ตาข่ายหุ้มโครงไม้ไผ่เพื่อกันไม่ให้ปลาออก เป็นเครื่องมือที่ใช้ดักปลาเวลาน้ำขึ้น และน้ำลง สะดวกในการดักปลาภูมิปัญญาของการทำลอบดักปลาสะท้อนวิถีชีวิตและคุณค่า วิถีชีวิตการดำเนินชีวิตอยู่กับธรรมชาติ การใช้ชีวิตแบบพอเพียงนำมาปลาทำเป็นอาหาร มีปลามากก็สามารถนำไปขายสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัว เป็นภูมิปัญญาที่นิยมกันในชุมชนที่มีถิ่นฐานที่อยู่อาศัยใกล้น้ำมูล ใช้วัสดุในท้องถิ่น ให้เป็นประโยชน์

2.2.2 วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทำลอบดักปลามี 3 วิธี ดังนี้ 1) การบอกเล่า 2) การสาธิต 3) การฝึกปฏิบัติและลงมือทำด้วยตนเอง ผู้ที่มาเรียนรู้ได้แก่ ชาวบ้านในชุมชน

2.2.3 ขั้นตอนวิธีการสอนการทำลอบดักปลามี 3 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ขั้นเตรียมวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือ 2) บอกคุณสมบัติของวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ 3) ขั้นตอนการปฏิบัติจริง

2.2.4 การถอดรหัสภูมิปัญญาการทำลอบดักปลามี 4 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นการมาหากิน อยู่กับธรรมชาติ และเป็นการใช้ชีวิตแบบพอเพียง 2) ด้านการศึกษา คนในชุมชนเรียนรู้วิธีการทำด้วยตนเอง เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่นำไปสอนลูกหลานเพื่อการอนุรักษ์และสืบทอดต่อไป 3) ด้านสังคมวัฒนธรรม เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านตำบลเจ้าเจ็ดที่ต้องมีการอนุรักษ์วิถีขั้นตอนการทำภูมิปัญญานี้ 4) ด้านเศรษฐกิจ เป็นเครื่องมือที่สร้างเป็นอาชีพสร้างรายได้ให้กับครอบครัว

2.3 ผลการวิจัยวิธีการถ่ายทอดและการถอดรหัสภูมิปัญญาชาวบ้านการทำดอกไม้จันทน์พบว่า

2.3.1 ด้านประสบการณ์ผู้รู้เรียนรู้วิธีการทำที่โรงเรียนสาธิตของตำบล โดยการอบรมจากครูโรงเรียนสาธิต และศึกษาวิธีการเรียนรู้ด้วยตนเองด้วย โดยการนำตัวอย่างดอกไม้จันทน์มาแกะเป็นชิ้นๆเพื่อศึกษาส่วนประกอบ มีการคิดค้นออกแบบเอง ระยะเวลาในการทำเป็นอาชีพตั้งแต่ พ.ศ. 2541 ลักษณะเฉพาะหรือเอกลักษณ์ของการทำดอกไม้จันทน์ คือ มีการออกแบบเองดอกไม้จันทน์เป็นดอกเดี่ยวคล้ายดอกกุหลาบสำหรับบุคคลทั่วไป ที่ไปร่วมพิธีฌาปนกิจศพและขอใหญ่สำหรับประธานในพิธี ภูมิปัญญาการทำดอกไม้จันทน์สะท้อนวิถีชีวิตและคุณค่าด้านสังคมคือเรื่องของการเกิด แก่ เจ็บและตาย เป็นเรื่องธรรมดาของสัตว์โลก และคุณค่าในด้านจิตใจทำให้มีความรู้สึกปลอบโยนในบางครั้ง ในยุคที่เศรษฐกิจไม่สู้ดีนัก แม้การทำดอกไม้จันทน์จะไม่ใช่วิธีการสร้างกำไรก้อนโต แต่ก็ดำรงอยู่อย่างต่อเนื่อง แทรกซึมผ่านวิถีการดำเนินชีวิตของคน トラบใดที่มนุษย์ทุกคนยังต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่บนโลกใบนี้ ธุรกิจนี้ก็ไม่มียวันตาย

2.3.2 วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญา การทำดอกไม้จันทน์ มี 2 วิธี ดังนี้ 1) การอธิบาย 2) การปฏิบัติผู้มาเรียนรู้ได้แก่ นักเรียน ชาวบ้านในชุมชน

2.3.3 ขั้นตอนวิธีการสอน การทำดอกไม้จันทน์ มี 3 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ขั้นตอนเตรียมวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือ 2) บอกคุณสมบัติของวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ 3) ขั้นตอนการปฏิบัติจริง

2.3.4 ผลการถอดรหัสภูมิปัญญาการทำดอกไม้จันทน์มี 4 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านภูมิปัญญาชาวบ้าน การจัดตั้งกลุ่มดอกไม้จันทน์ ในชุมชนขึ้นมาเพื่อความรู้ ความเชื่อของภูมิปัญญา การทำดอกไม้จันทน์ของชาวบ้านซึ่งมีการจัดตั้งขึ้นของชุมชน และมีการสืบทอดมาจากปู่ ย่า ตา ยาย เป็นต้น หรือผู้มีความรู้ในชุมชนท้องถิ่น 2) ด้านการศึกษา ชาวบ้านในชุมชนมีการรวบรวม ในการทำดอกไม้จันทน์ สนับสนุนให้มีบทบาทในการทำงานกลุ่มในการถ่ายทอดภูมิปัญญาในการทำดอกไม้จันทน์ 3)

ด้านสังคมวัฒนธรรม ดอกไม้จันทน์ใช้ในงานพิธีมาปณกิจศพ 4) ด้านเศรษฐกิจ มีการส่งออกใบชาในท้องที่ต่างๆ และสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัว และกลุ่มชุมชนได้ดี เพื่อเป็นรายได้ต่อยอดในการทำดอกไม้จันทน์ในชุมชน ปัจจุบันมีการต่อยอดสินค้าเพื่อเพิ่มมูลค่า

2.4 ผลการวิจัยวิธีการถ่ายทอดและการถอดรหัสภูมิปัญญาชาวบ้านการเย็บกระเป๋าคั่ว พบว่า

2.4.1 ด้านประสบการณ์ผู้รู้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกระเป๋าคั่วมารวิชัย โดยเริ่มจากการตั้งกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชน เรียนรู้ด้วยตนเอง (เคยทำมาก่อนแล้วประสบปัญหาด้านการตลาด พ.ศ. 2540) จึงมารวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาการตลาด และมีการอบรมจากจังหวัด สำนักงานเกษตร รวมถึงสำนักงานพัฒนาชุมชน ระยะเวลาในการเรียนรู้และประกอบอาชีพ 31 ปี มีการวางแผนการผลิตเพื่อให้ทันส่งลูกค้าลักษณะเฉพาะหรือเอกลักษณ์การทำกระเป๋าคั่ว คือ ติดตราสินค้าให้ตามหน่วยงานที่รับรายการสั่งซื้อมาภูมิปัญญาของการทำกระเป๋าคั่วสะท้อนวิถีชีวิตและคุณค่า ด้านเศรษฐกิจในการหารายได้ให้กับชุมชน มีการจัดตั้งกลุ่มทำกระเป๋าคั่วขึ้นมาแบ่งรายได้เข้ากลุ่มส่วนหนึ่งและครอบครัวส่วนหนึ่ง

2.4.2 วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทำกระเป๋าคั่ว ดังนี้ โดยการถ่ายทอดสู่กันผู้ที่มาเรียนรู้ได้แก่ นักเรียน ชาวบ้านในชุมชนและนอกชุมชน

2.4.3 ขั้นตอนวิธีการสอนการทำกระเป๋าคั่วมี 3 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ขั้นเตรียมวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือ 2) บอกคุณสมบัติของวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ 3) ขั้นตอนการปฏิบัติจริง

2.4.4 การถอดรหัสภูมิปัญญาการทำกระเป๋าคั่วมี 4 ด้านดังนี้ 1) ด้านภูมิปัญญาชาวบ้าน รู้จักนำสิ่งของเหลือใช้มาประยุกต์ให้เกิดคุณค่า 2) ด้านการศึกษา เรียนรู้จากสิ่งรอบตัวและสอนวิธีการทำให้คนในชุมชน 3) ด้านสังคมวัฒนธรรม ช่วยลดมลภาวะในสังคม 4) ด้านเศรษฐกิจ สามารถส่งขายในตลาด เป็น

ธุรกิจชนิดหนึ่งที่สร้างเม็ดเงินให้กับชาวบ้านและสามารถนำสินค้ามาเผยแพร่เพื่อ
หารายได้

2.5 ผลการวิจัยวิธีการถ่ายทอดและการถอดรหัสภูมิปัญญาชาวบ้าน
การทำบ่วงดักหนู พบว่า

2.5.1 ด้านประสบการณ์ผู้รู้เรียนรู้วิธีการทำด้วยตนเองหาประสบการณ์
ด้วยตนเอง ตามจินตนาการ เพราะที่บ้านทำการเกษตรจึงต้องทำอุปกรณ์ไว้ใช้
กำจัดสัตว์ที่มารบกวนการทำเกษตรกรรม ระยะเวลาประมาณ 25 ปี
ลักษณะเฉพาะหรือเอกลักษณ์ของการทำบ่วงดักหนู คือ วิธีทำตามจินตนาการของ
ตนเองคิดเองใช้เอง บ่วงดักหนูใช้ในนาข้าวหรือสวนที่มีหนูรบกวนมากภูมิปัญญา
ของการทำบ่วงดักหนูสะท้อนวิถีชีวิตและคุณค่า ในการนำภูมิปัญญาดั้งเดิมมาใช้
ในการทำมาหากินและสามารถขายเพื่อเป็นรายได้ให้กับครอบครัว เป็น
สิ่งประติษฐ์ที่ไม่เป็นอันตราย

2.5.2 วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทำบ่วงดักหนูมี 3 วิธี ดังนี้ 1) การ
อธิบาย 2) การสาธิต 3) การปฏิบัติจริง ผู้ที่มาเรียนรู้ได้แก่ ชาวบ้านในชุมชน

2.5.3 ขั้นตอนวิธีการสอนการทำบ่วงดักหนู 1) ขั้นตอนวิธีวัสดุอุปกรณ์
และเครื่องมือ 2) บอกคุณสมบัติของวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ 3) ขั้นตอนการปฏิบัติจริง

2.5.4 การถอดรหัสภูมิปัญญาการทำบ่วงดักหนู 1) ด้านภูมิปัญญา
ชาวบ้านเป็นภูมิปัญญาที่ตกกรรมพันบ้านของคนในชุมชน ทำเพื่อใช้ในครัวเรือน
เพราะส่วนใหญ่คนในชุมชนมีอาชีพเกษตรกร ทำนาทำสวน 2) ด้านการศึกษา มี
การถ่ายทอดวิธีการเรียนรู้แก่คนรุ่นลูกรุ่นหลานเพื่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญา 3) ด้าน
สังคมวัฒนธรรม เป็นภูมิปัญญาที่เกิดจากการเรียนรู้โดยอาศัยธรรมชาติเป็นหลัก
ในการคิดภูมิปัญญาขึ้นมา ใช้กำจัดศัตรูอย่างเช่น หนูนา ที่มารบกวนกัดกินต้น
ข้าวหรือสวนผักผลไม้ เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมที่คนรุ่นเก่าคิดหาวิธีการกำจัดศัตรูในนา
ข้าว 4) ด้านเศรษฐกิจ ภูมิปัญญาบ่วงดักหนูสามารถทำเป็นอาชีพ เพื่อเสริมรายได้

ให้แก่ครอบครัวได้ หนุณยังคงเป็นที่ต้องการของตลาดอยู่มาก อาชีพนี้ก็ยังคงสามารถทำรายได้ให้ชาวบ้านได้มาก

2.6 ผลการวิจัยวิธีการถ่ายทอดและการถอดรหัสภูมิปัญญาชาวบ้านการสานตะกร้าหวาย พบว่า

2.6.1 ด้านประสบการณ์ผู้รู้เรียนรู้วิธีการทำจากคุณแม่ แล้วเริ่มทำเรื่อยมา หาประสบการณ์ด้วยตนเองและจากคนอื่นระยะเวลาในการเรียนรู้และทำเป็นอาชีพ ตั้งแต่อายุ 15 ปี จนถึงปัจจุบัน ลักษณะเฉพาะหรือเอกลักษณ์ของการสานตะกร้าหวาย คือ มีความทนทานแน่นหนาเหมาะสำหรับใช้ในการจ่ายตลาด ใส่สิ่งของทั่วไป ช่วยลดถุงพลาสติกภูมิปัญญาของการสานตะกร้าหวายสะท้อนวิถีชีวิตและคุณค่า สะท้อนให้เห็นถึงการรวมกลุ่ม การรวมตัวในชุมชน ความสามัคคีของชุมชนที่จะจัดตั้งกลุ่มแม่บ้าน หรือกลุ่มสตรีกลุ่มหนึ่งขึ้นมาเพื่อทำภูมิปัญญาของหมู่บ้าน

2.6.2 วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาการสานตะกร้าหวายมี 2 วิธี ดังนี้ 1) การสอน 2) ฝึกปฏิบัติ ผู้ที่มาเรียนรู้ได้แก่ ชาวบ้านในชุมชน

2.6.3 ขั้นตอนวิธีการสอนการสานตะกร้าหวายมี 3 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ขั้นเตรียมวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือ 2) บอกคุณสมบัติของวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ 3) ขั้นตอนการปฏิบัติจริง

2.6.4 การถอดรหัสภูมิปัญญาการสานตะกร้าหวาย 1) ด้านภูมิปัญญาชาวบ้าน ตะกร้าหวายมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว มีสีสันทนสวยงาม และมีรูปแบบที่แปลกใหม่ มีการคิดพัฒนาลวดลายที่แปลกใหม่ มีวิธีขั้นตอนการทำ การขึ้นลายต่างๆ ด้วยมือ ตะกร้ามีความแข็งแรง และมีลวดลายที่สวยงาม 2) ด้านการศึกษา เปิดเป็นศูนย์การเรียนรู้ให้คนในชุมชนเข้ามาชม และเรียนการสานตะกร้าหวายด้วยตนเอง 3) ด้านสังคมวัฒนธรรม บ่งบอกถึงความเป็นอยู่ของคนในชุมชน คนในชุมชนได้พูดคุยกัน ร่วมกันแสดงความคิดเห็น มีการร่วมกันคิดลายตะกร้าที่แปลกใหม่ เน้นใช้งาน เช่น ใส่สิ่งของต่างๆ เป็นต้น 4) ด้านเศรษฐกิจ ทำให้มีรายได้เข้า

มาในชุมชน ชุมชนเป็นที่รู้จักของคนภายนอกตำบลและต่างจังหวัด ในปัจจุบันได้เป็นสินค้า (OTOP) ส่งออกไปขายยังประเทศเพื่อนบ้าน

2.7 ผลการวิจัยวิธีการถ่ายทอดและการถอดรหัสภูมิปัญญาชาวบ้านการสานจอบใบลาน พบว่า

2.7.1 ด้านประสบการณ์ผู้รู้ เรียนรู้วิธีการทำจอบใบลานมาจาก ปู่ ย่า พ่อ แม่ เรียนรู้มาตั้งแต่อายุ 15 ปี หลังจากที่ทำจนชำนาญ ก็นำมาประกอบเป็นอาชีพเสริม ลักษณะเฉพาะหรือเอกลักษณ์การสานจอบใบลาน คือ ทนทาน,เย็บด้วยมือเย็บอย่างประณีต มีความหนาแน่นภูมิปัญญาของการสานจอบใบลาน สะท้อนวิถีชีวิตและคุณค่า ด้านหัตถกรรมพื้นบ้านที่แสดงถึงภูมิปัญญาชาวบ้านดั้งเดิม การอนุรักษ์รักษาวัฒนธรรมของบรรพบุรุษและสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน มีการประยุกต์เปลี่ยนแปลงให้กับสมัยปัจจุบัน

2.7.2 วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาการสานจอบใบลานมี 2 วิธี ดังนี้ 1) การสาธิต 2) การให้ปฏิบัติจริง ผู้ที่มาเรียนรู้ได้แก่ ชาวบ้านในชุมชน นักเรียน

2.7.3 ขั้นตอนวิธีการสอน การสานจอบใบลานมี 3 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ขั้นเตรียมวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือ 2) บอกคุณสมบัติของวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ 3) ขั้นตอนการปฏิบัติจริง

2.7.4 การถอดรหัสภูมิปัญญาการสานจอบใบลานมี 4 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านภูมิปัญญา มีรวมกลุ่มทำเป็นสินค้า (OTOP) หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ 2) ด้านการศึกษา มีการรวมกลุ่มเพื่อให้คนรุ่นหลังอนุรักษ์ไว้ เพราะในปัจจุบันคนส่วนจะไม่ค่อยรู้จัก จอบใบลาน 3) ด้านสังคมวัฒนธรรมในอดีตเคยเป็นของใช้ที่จำเป็นแต่ในปัจจุบันหาได้ยาก อาจเห็นตามงานเทศกาลต่างๆ ซึ่งหาชมได้น้อยมาก 4) ด้านเศรษฐกิจเพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งในการทำงาน มีรายได้ให้แก่ครอบครัว และชุมชนในท้องถิ่นมีการตลาดในที่ต่างๆ เพื่อให้จอบใบลานเป็นที่ขึ้นชื่อของชุมชนในท้องถิ่น

2.8 ผลการวิจัยวิธีการถ่ายทอดและการถอดรหัสภูมิปัญญา

ชาวบ้านการสานตะกร้าพลาสติก พบว่า

2.8.1 ด้านประสบการณ์ผู้รู้ เรียนรู้วิธีการสานตะกร้าพลาสติกมาจาก ครูศูนย์การศึกษาอกระบบ ระยะเวลาในการเรียนรู้มาตั้งแต่ พ.ศ.2555 โดยใช้เวลาในการเรียนรู้ 1 เดือน หลังจากนั้นนำมาประกอบเป็นอาชีพ ลักษณะเฉพาะหรือเอกลักษณ์ของการสานตะกร้าพลาสติก คือ สีสดใส แข็งแรงภูมิปัญญาของการสานตะกร้าพลาสติกสะท้อนวิถีชีวิตและคุณค่า ในด้านการคิดวิธีการใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า เป็นผลิตภัณฑ์ (OTOP) ของชาวบ้าน เป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์

2.8.2 วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาการสานตะกร้าพลาสติกมี 2 วิธี ดังนี้

1) การสาธิต 2) การลงมือฝึกปฏิบัติ ผู้ที่มาเรียนรู้ ได้แก่ แม่บ้าน นักศึกษานักท่องเที่ยว

2.8.3 ขั้นตอนวิธีการสอนการสานตะกร้าพลาสติกมี 3 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ขึ้นเตรียมวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือ 2) บอกคุณสมบัติของวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ 3) ขั้นตอนการปฏิบัติจริง

2.8.4 การถอดรหัสภูมิปัญญาการสานตะกร้าพลาสติกมี 4 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านภูมิปัญญาชาวบ้านได้มีการรวมกลุ่มจัดทำตะกร้าพลาสติกเพื่อจะมีรายได้นำไปเลี้ยงครอบครัว ได้มีการหารายได้เสริมเพื่อนำไปเลี้ยงครอบครัว มีการประยุกต์ ดัดแปลงให้เกิดผลิตภัณฑ์ใหม่เพิ่มมูลค่าของสินค้า 2) ด้านการศึกษาเรียนรู้การออกแบบ ประยุกต์ ลวดลายใหม่ๆให้เข้ากับสังคมยุคปัจจุบัน เป็นการต่อยอดให้สินค้ามีมูลค่าเพิ่มมากขึ้น 3) ด้านสังคมวัฒนธรรม ตะกร้าพลาสติกมีความนิยมมากในยุคปัจจุบัน เพราะ สามารถที่จะใช้ประโยชน์ได้หลายอย่าง นำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ 4) ด้านเศรษฐกิจมีการรวมกลุ่มหารายได้เสริมแก่คนในชุมชนและครอบครัว ในการสานตะกร้าพลาสติก

2.9 ผลการวิจัยวิธีการถ่ายทอดและการถอดรหัสภูมิปัญญาชาวบ้าน
การทำไม้กวาดดอกหญ้า พบว่า

2.9.1 ด้านประสบการณ์ผู้รู้เรียนรู้วิธีการทำมาจากนักพัฒนากรใน
อำเภอเสนา ระยะเวลาในการเรียนรู้ 4-5 ปี ใช้เวลาในการเรียนรู้ 1 วัน หลังจากหัด
ทำงานชำนาญก็นำมาทำเป็นอาชีพลักษณะเฉพาะหรือเอกลักษณ์ของการทำไม้
กวาดดอกหญ้า คือ ทนทาน,เบาแต่แข็งแรงภูมิปัญญาของการทำไม้กวาดดอกหญ้า
สะท้อนวิถีชีวิตและคุณค่า เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน ซึ่งเป็นพื้นความรู้ความสามารถ
ที่ได้รับการส่งส่ถ่ายทอดกันมา นำมาปรับใช้รวมกับความรู้ และประสบการณ์
ของตนเอง ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง รวมถึงชาวบ้าน
ในท้องถิ่น สืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษจนกลายมาเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตอัน
ยาวนาน

2.9.2 วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทำไม้กวาดดอกหญ้ามี่ 2 วิธี ดังนี้
1) สอนขั้นตอนทีละขั้นตอน 2) ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ผู้ที่มาเรียนรู้ได้แก่
นักเรียนและกลุ่มแม่บ้าน

2.9.3 ขั้นตอนวิธีการสอนการทำไม้กวาดดอกหญ้ามี่ 3 ขั้นตอน ดังนี้ 1)
ขั้นเตรียมวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือ 2) บอกคุณสมบัติของวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ 3)
ขั้นการปฏิบัติจริง

2.9.4 การถอดรหัสภูมิปัญญาชาวบ้าน การทำไม้กวาดดอกหญ้ามี่ 4
ด้าน ดังนี้ 1) ด้านภูมิปัญญาชาวบ้าน มีการจัดตั้งกลุ่ม เพื่อหารายได้เสริม หลังจาก
การทำไร่นาของเกษตรกร นำเอามาใช้ในครัวเรือนเพื่อให้เกิดประโยชน์ 2) ด้าน
การศึกษา เกิดจากภูมิปัญญาชาวบ้าน ซึ่งเป็นพื้นความรู้ความสามารถที่ได้รับการ
ส่งส่ถ่ายทอดกันมา นำมาปรับใช้รวมกับความรู้ และประสบการณ์ของตนเอง ให้
เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง 3) ด้านสังคมวัฒนธรรมไม้
กวาดถือว่่าเป็นสิ่งที่จำเป้นทั้งในอดีตและปัจจุบันใช้ทำความสะดวกสิ่ง

สกปรก 4) ด้านเศรษฐกิจได้มีการรวมกลุ่มแม่บ้านในชุมชนในการให้ความรู้วิธีทำ เพื่อเก็บไว้ใช้ในครัวเรือนและส่งขายตามความต้องการ

2.10 ผลการวิจัยวิธีการถ่ายทอดและการถอดรหัสภูมิปัญญาชาวบ้านการเย็บกระเป่าหนังวัวพบว่า

2.10.1 ด้านประสบการณ์ผู้รู้ เรียนรู้วิธีการโดยฝึกรับรู้จากกรุงเทพมหานครและนำมาต่อยอดเป็นอาชีพจนกลายมาเป็นธุรกิจของตนเองระยะเวลาในการประกอบอาชีพ 24 ปี ลักษณะเฉพาะหรือเอกลักษณ์ของการทำกระเป่าหนังวัวแท้ คือ เป็นงานที่พิมพ์ลายเอง มีซับใน เป็นตราสินค้าของตนเองคือ “ลุงอยุธยา” ภูมิปัญญาของการทำกระเป่าหนังวัวแท้สะท้อนวิถีชีวิตและคุณค่า ในด้านเศรษฐกิจ นำภูมิปัญญาที่เกิดจากความคิดของชาวบ้านมาต่อยอดให้เกิดผลิตภัณฑ์ที่สามารถเพิ่มมูลค่าในการขาย ส่งออกยังต่างประเทศ

2.10.2 วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทำกระเป่าหนังวัวแท้ ปัจจุบันยังไม่มีผู้ที่มาเรียนรู้เพราะหนังวัวหายากและราคาสูง จึงไม่มีผู้สืบทอดภูมิปัญญานี้

2.10.3 ขั้นตอนวิธีการสอนการทำกระเป่าหนังวัวแท้มี 3 ขั้นตอน ดังนี้
1) ขั้นตอนเตรียมวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือ 2) บอกคุณสมบัติของวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ
3) ขั้นตอนการปฏิบัติงานจริง

2.10.4 การถอดรหัสภูมิปัญญาการทำกระเป่าหนังวัวแท้มี 4 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านภูมิปัญญาชาวบ้าน การทำกระเป่าหนังวัวทำมาจากหนังวัวแท้ซึ่งหาได้ยากในปัจจุบัน 2) ด้านการศึกษา คนในชุมชนมีวิธีการถ่ายทอดและเผยแพร่ให้กับเยาวชนรุ่นหลังโดยการสอนตามขั้นตอน อธิบายวิธีการทำยากและง่ายอย่างไร เพื่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาชาวบ้านของตนเอง 3) ด้านสังคมวัฒนธรรม เน้นให้คนในชุมชนใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์และคุณค่ามากที่สุดเป็นการสร้างรายได้ให้กับครอบครัว 4) ด้านเศรษฐกิจ กระเป่าหนังวัวช่วยสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชนและยังสร้างอาชีพอีกด้วย สามารถช่วยให้คนที่ไม่มีงานทำมีอาชีพที่มั่นคงหรือคนที่ว่างจากการทำอาชีพหลักมีรายได้เพิ่มขึ้น

2.11 ผลการวิจัยวิธีการถ่ายทอดและการถอดรหัสภูมิปัญญาชาวบ้านการสานส้มไก่ไม้ไผ่ พบว่า

2.11.1 ด้านประสบการณ์ผู้รู้เรียนรู้วิธีการสานส้มด้วยตนเอง คิดค้นประดิษฐ์จากความคิดของตนเองและโดยดูแบบจากคนอื่น วิถีครูพักลักจำบ้าง ระยะเวลาในการเรียนรู้และทำเป็นอาชีพ 10 ปี ลักษณะเฉพาะหรือเอกลักษณ์ของการสานส้มไก่ไม้ไผ่ คือ ใช้ไม้ไผ่สีสุก มีความทนทาน ทรวดทรงสวยงาม การนำวัตถุดิบที่อยู่ใกล้ตัว มาดัดแปลงเป็นสิ่งของเครื่องใช้ จากขั้นตอนที่ง่ายจนวิวัฒนาการสู่ความละเอียดอ่อน ประณีตงดงามในเชิงศิลปะและประโยชน์ใช้สอย จนสนองความต้องการได้เป็นอย่างดีภูมิปัญญาของการสานส้มไก่ไม้ไผ่สะท้อนวิถีชีวิตและคุณค่า สะท้อนให้เห็นถึงการดำรงชีวิตในการเอาตัวรอด การเลี้ยงชีพ การเลี้ยงสัตว์ ส้มไก่คือสิ่งที่ไว้ซังไก่ไม่ให้เดินออกไปในบริเวณที่เราไม่ได้กำหนด เพื่อความปลอดภัยจากสัตว์ชนิดต่างๆ

2.11.2 วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาการสานส้มไก่ไม้ไผ่มี 2 วิธี ดังนี้ 1) การสอน 2) ฝึกปฏิบัติ ผู้ที่มาเรียนรู้ได้แก่ ลูกหลาน ชาวบ้านในชุมชน

2.11.3 ขั้นตอนวิธีการสอนการสานส้มไก่ไม้ไผ่มี 3 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ขั้นตอนเตรียมวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือ 2) บอกคุณสมบัติของวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ 3) ขั้นตอนการปฏิบัติจริง

2.11.4 การถอดรหัสภูมิปัญญาการสานส้มไก่ไม้ไผ่มี 4 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านภูมิปัญญาชาวบ้าน การจัดตั้งกลุ่มเพื่อให้ชาวบ้าน เพื่อใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ ได้รับความรู้ความสามารถ การรวมกลุ่มของชาวบ้าน ความรู้ของชาวบ้านในท้องถิ่น และความเฉลียวฉลาดของชาวบ้าน รวมทั้งความรู้ตั้งแต่สั่งสมมาบรรพบุรุษ มีวิธีการทำส้มไก่ด้วยการสานด้วยมือ จึงมีความแข็งแรง ทนทานและใช้ได้นาน 2) ด้านการศึกษา ส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนมีความรู้ มีการทำส้มไก่ เปิดให้ผู้ที่มีความสนใจเรื่องการทำส้มไก่ได้เข้ามาเรียนรู้ขั้นตอนการทำส้มไก่ 3) ด้านสังคม วัฒนธรรม เป็นภูมิปัญญาที่มีมาแต่ดั้งเดิม ที่ทำขึ้นใช้ในครัวเรือน และทำขึ้นมา

จนถึงปัจจุบัน 4) ด้านเศรษฐกิจ ช่วยสร้างรายได้ในกลุ่มสมาชิก สุ่มไ้เป็นสินค้าที่ผลิตขายในชุมชน เพื่อเสริมความเข้มแข็งต่อเศรษฐกิจ

2.12 ผลการวิจัยวิธีการถ่ายทอดและการถอดรหัสภูมิปัญญาชาวบ้าน การทอเสื่อกก พบว่า

2.12.1 ด้านประสบการณ์ผู้รู้เรียนรู้วิธีการจากบรรพบุรุษ พ่อแม่ ปู่ย่าตายาย ภูมิปัญญาเดิมอยู่ที่จังหวัดมหาสารคาม พื้นเพเป็นคนอีสาน จึงได้เรียนรู้การทำภูมิปัญญานี้มาอย่างแท้จริง ระยะเวลาในการเรียนรู้และทำเป็นอาชีพ อายุ 12 ปี ประมาณ 58 ปี ลักษณะเฉพาะหรือเอกลักษณ์ของการทอเสื่อกก คือ ประยุกต์รูปแบบด้วยตนเองทำให้เสื้อมีหลายรูปแบบภูมิปัญญาของการทอเสื่อกกสะท้อนวิถีชีวิตและคุณค่า ด้านนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาอนุรักษ์สืบทอดต่อไปเพื่อให้ลูกหลานรู้จัก การทอเสื่อ เป็นไปเพื่อการใช้สอยในครัวเรือน เสื่อในอดีตเป็นของใช้ที่สำคัญอย่างหนึ่งสำหรับปูนั่งหรือนอน จนถึงกับมีคำกล่าวว่า บ้านใดไม่มีเสื่อใช้ ถือว่า พ่อ แม่ ลูก เกียจคร้านไม่มีฝีมือ หนุ่มสาวที่แต่งงานตั้งครอบครัวใหม่หรือขึ้นเรือนใหม่ จะต้องเตรียมที่นอน หมอน มุ้ง ส่วนเสื่อฟ้ายหญิงจะจัดเตรียมทอสะสมไว้เป็นของขึ้นเรือน นอกจากนี้ยังทอเพื่อถวายเป็นไทยทานให้กับวัด เพื่อบำรุงศาสนาในอุเทศกาลต่างๆ และยังนำเสื่อที่ทอไปซื้อขายแลกเปลี่ยนกับหมู่บ้านใกล้เคียงอีกด้วย

2.12.2 วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอเสื่อกกมี 2 วิธี ดังนี้ 1) การสอน 2) การฝึกปฏิบัติ ผู้ที่มาเรียนรู้ได้แก่ ชาวบ้านในชุมชน ลูกหลาน นักเรียน

2.12.3 ขั้นตอนวิธีการสอนการทอเสื่อกกมี 3 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ขั้นเตรียมวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือ 2) บอกคุณสมบัติของวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ 3) ขั้นการปฏิบัติจริง

2.12.4 ผลการถอดรหัสภูมิปัญญาการทอเสื่อกกมี 4 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่ทอเสื่อกกขึ้นใช้ในครัวเรือนในสมัยก่อน ปัจจุบันจึงทำเป็นสินค้าของชุมชน มีการทำเสื่อกก แบบมีสีสันทสวยงาม

2) ด้านการศึกษา มีนักเรียนนักศึกษา หรือชาวบ้านมาเรียนรู้การทำสื่อกก 3) ด้านสังคมวัฒนธรรม เสื่อกกแสดงถึงภูมิปัญญาของผู้คิดและชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนในท้องถิ่นนั้น 4) ด้านเศรษฐกิจ ปัจจุบันเสื่อกกเป็นสินค้าส่งออกตามคำสั่งของผู้ที่ต้องการ และมีวางขายตามท้องตลาด

2.13 ผลการวิจัยวิธีการถ่ายทอดและการถอดรหัสภูมิปัญญาชาวบ้านโมบายทางมะพร้าว พบว่า

2.13.1 ด้านประสบการณ์ผู้รู้เรียนรู้วิธีการจากวิทยากรโรงเรียน การศึกษานอกโรงเรียนมาเป็นวิทยากรสาธิต ระยะเวลาในการเรียนรู้และทำเป็นอาชีพ 2 ปี เริ่มมีคนมาดูงานแล้วนำไปขายเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ลักษณะเฉพาะหรือเอกลักษณ์ของโมบายก้านมะพร้าว คือ นำทางมะพร้าวซึ่งเป็นวัสดุเหลือใช้จากธรรมชาติ นำมาถักทอด้วยมือ ให้เป็นรูปร่างที่สวยงามตามใจคิด ใช้ประดับในงานพิธีมงคลต่างๆ ภูมิปัญญาของโมบายก้านมะพร้าวสะท้อนวิถีชีวิตและคุณค่า ในด้านการใช้วัสดุจากธรรมชาติให้เป็นประโยชน์ เป็นการลดค่าใช้จ่าย แถมยังไม่สร้างมลภาวะให้โลก เพราะทางมะพร้าวสามารถนำมาทำไม้กวาดได้อีกครั้งหลังเลิกงาน ส่วนดอกไม้ใบหญ้าก็นำมากองโคนต้นไม้ย่อยสลายกลายเป็นปุ๋ย ทั้งสวยงาม ประหยัดเงินและช่วยลดโลกร้อนอีกด้วย

2.13.2 วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาโมบายทางมะพร้าวมี 2 วิธี ดังนี้ 1) การสอนและสาธิต 2) การฝึกปฏิบัติมีอุปกรณ์ให้ปฏิบัติ ผู้ที่มาเรียนรู้ได้แก่นักเรียน ชาวบ้านในชุมชนชาวบ้านตำบลอื่นๆ

2.13.3 ขั้นตอนวิธีการสอนโมบายก้านมะพร้าวมี 3 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ขั้นตอนเตรียมวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือ 2) บอกคุณสมบัติของวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ 3) ขั้นตอนการปฏิบัติจริง

2.13.4 การถอดรหัสภูมิปัญญาโมบายก้านมะพร้าวมี 4 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่ใช้วัสดุธรรมชาติมาทำประโยชน์เพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ 2) ด้านการศึกษา มีการบรรยายและสาธิตการทำให้กับ

ชาวบ้านในชุมชนเพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวม 3) ด้านสังคมวัฒนธรรม เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน ใช้ประดับในงานพิธีมงคลต่างๆ เช่น งานบวช งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น 4) ด้านเศรษฐกิจ สามารถสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัวและชุมชนได้ เป็นการลดโลกร้อนด้วย

2.14 ผลการวิจัยวิธีการถ่ายทอดและการถอดรหัสภูมิปัญญา

ชาวบ้านการเย็บเสื้อลายผ้าขาวม้าพบว่า

2.14.1 ด้านประสบการณ์ผู้รู้ เรียนรู้วิธีการทำจากการอบรมที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนและหาประสบการณ์เอง ใช้เวลาเรียนรู้ตั้งแต่อายุ 20 ปีและทำเป็นอาชีพตอนอายุ 25 ปี จนถึงปัจจุบันนี้ ลักษณะเฉพาะหรือเอกลักษณ์ของการเย็บเสื้อลายผ้าขาวม้า คือ เป็นเสื้อลายผ้าขาวม้าเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของตำบล ภูมิปัญญาของการเย็บเสื้อลายผ้าขาวม้าสะท้อนวิถีชีวิตและคุณค่า ด้านการนำผ้าลายต่างๆมาประยุกต์เป็นเสื้อลายผ้าขาวม้าทำให้ผลิตภัณฑ์มีมูลค่าเพิ่มมากขึ้น กลายเป็นผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์สร้างรายได้ให้แก่ชุมชนและครอบครัว

2.14.2 วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาการเย็บเสื้อลายผ้าขาวม้ามี 2 วิธี ดังนี้ 1) การสอน 2) ฝึกปฏิบัติด้วยตนเองผู้ที่มาเรียนรู้ได้แก่ ชาวบ้านในชุมชน

2.14.3 ขั้นตอนวิธีการสอนการเย็บเสื้อลายผ้าขาวม้ามี 3 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ขั้นตอนเตรียมวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือ 2) บอกคุณสมบัติของวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ 3) ขั้นตอนการปฏิบัติจริง

2.14.4 การถอดรหัสภูมิปัญญาการเย็บเสื้อลายผ้าขาวม้ามี 4 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านภูมิปัญญาชาวบ้าน การจัดตั้งรวมกลุ่มของชาวบ้านในชุมชน การใช้ความรู้เพื่อชุมชน การสอนของชาวบ้านในกลุ่ม 2) ด้านการศึกษา ส่งเสริมให้สมาชิกในกลุ่มทำเสื้อลายผ้าขาวม้าให้มีความรู้ ในการทำและช่วยในกลุ่มชุมชน 3) ด้านสังคมวัฒนธรรม มีการควบคุมสมาชิกในการทำงานและความเรียบร้อยของการทำ

เสื้อลายผ้าขาวม้า 4) ด้านเศรษฐกิจ ช่วยสร้างรายได้ในกลุ่มสมาชิก เพื่อเสริมความเข้มแข็งต่อเศรษฐกิจ

อภิปรายผล

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยอภิปรายผลที่ได้ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาดังนี้

1. การรวบรวมและจำแนกประเภทภูมิปัญญาชาวบ้านด้านหัตถกรรมเบา อำเภอสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จากการศึกษาการรวบรวมและจำแนกประเภทภูมิปัญญาชาวบ้านด้านหัตถกรรมเบา อำเภอสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มี 4 ประเภท จำนวน 18 ชนิด ประกอบด้วย 1) ประเภทเครื่องจักสานมี 5 ชนิด ดังนี้ การสานตะกร้าเชือกปอกระเจา การสานตะกร้าหวาย การสานบ่อบลาน การสานตะกร้าพลาสติก การสานส้มไก่ไม้ไผ่ 2) ประเภทการเย็บมี 4 ชนิด ดังนี้ เย็บกระเป๋าคาดอกไม้ กวาดดอกหญ้า การเย็บกระเป๋านางวิ้ว การเย็บเสื้อลายผ้าขาวม้า 3) ประเภทการทอมี 1 ชนิด ดังนี้ การทอเสื่อกก 4) ประเภทงานเบ็ดเตล็ดมี 4 ชนิด ดังนี้ ทำดอกไม้จันทน์ ทำลอบดักปลา การทำบ่วงดักหนู ไม้บายก้านมะพร้าว ซึ่งสอดคล้องกับ Wiboon Leesuan (1995) ได้แบ่งศิลปหัตถกรรมออกเป็น 10 ประเภทดังนี้ 1) เครื่องเคลือบดินเผา 2) การทอผ้า และการเย็บปักถักร้อย 3) การแกะสลัก 4) หัตถกรรมโลหะ 5) เครื่องจักสาน 6) การก่อสร้าง 7) ภาพเขียน 8) การปั้นรูปและลวดลายประดับ 9) เครื่องกระดาษ 10) งานเบ็ดเตล็ด

2. วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาและการถอดรหัสภูมิปัญญาชาวบ้านด้านหัตถกรรมเบา อำเภอสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2.1 ผลการศึกษาวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านด้านประสพการณ์ ผู้รู้ ได้เรียนรู้วิธีการสานตะกร้าเชือกปอกระเจา การสานตะกร้าพลาสติก ไม้บายก้านมะพร้าว และการเย็บเสื้อลายผ้าขาวม้ามาจากครูสอนอาชีพของศูนย์

การศึกษานอกโรงเรียน จำนวน 4 คนได้เรียนรู้วิธีการทำลอบดักปลาการเย็บ กระเป๋าคอ การทำบ่วงดักหนู และการสานส้มไก่ไม้ไผ่ โดยการเรียนรู้ด้วยตนเอง หาประสบการณ์ และครูพักลักจำ จำนวน 4 คน ได้เรียนรู้วิธีการทำ ดอกไม้จันทน์โดยการอบรมจากครูโรงเรียนสาธิตของตำบลจำนวน 1 คนได้ เรียนรู้วิธีการสานตะกร้าหวายการสานงอบใบลาน และการทอเสื่อกก มาจาก บรรพบุรุษ พ่อแม่ ปู่ย่าตายายจำนวน 3คนได้เรียนรู้วิธีการทำไม้กวาดดอก หนัามาจาก นักพัฒนากรในตำบล จำนวน 1 คนได้เรียนรู้วิธีการเย็บกระเป๋ าหนังวัวแท้โดยฝึกมาจากกรุงเทพมหานครและนำมาต่อยอดเป็นอาชีพจนกลาย มาเป็นธุรกิจของตนเองจำนวน 1 คน ซึ่งสอดคล้องกับ Phitak Noiwanklang (2004) ได้ศึกษาเรื่องลายสานไม้ไผ่ ในเขตอำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ลายจักสานที่นำมาประกอบเป็นเครื่องจักสาน ได้รับการถ่ายทอดมา จากบรรพบุรุษตามคตินิยมของคนในท้องถิ่น โดยอาศัยความสะดวก และ ความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมภูมิศาสตร์และสังคม เครื่องจักสานไม้ไผ่ได้ ประโยชน์ต่อการใช้สอยในชีวิตประจำวันด้านต่างๆ คือ ใช้เป็นภาชนะ ประกอบอาหาร เครื่องมือจับสัตว์ เครื่องใช้ในบ้าน เครื่องใช้สำหรับเลี้ยงสัตว์ เครื่องมือเพาะปลูก ส่วนประกอบสิ่งก่อสร้าง เครื่องมือประกอบความเชื่อ การ สร้างเครื่องมือไม้ไผ่ต่างๆ มีรูปสอดคล้องและกลมกลืนกับวิถีชีวิตการใช้สอยในแต่ ละประเภทได้อย่างเหมาะสม

2.2 วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านการสานตะกร้าเชือกกอบ กระจา การสานตะกร้าพลาสติกโมบายก้านมะพร้าว การเย็บเสื่อลาย ผ้าขาวม้า การสานส้มไก่ไม้ไผ่ การทำดอกไม้จันทน์การสานตะกร้าหวายการ สานงอบใบลาน การทอเสื่อกก และการทำไม้กวาดดอกหญ้ามี 2 วิธี ดังนี้ 1) การอธิบาย การสาธิต 2) การลงมือฝึกปฏิบัติวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญา ชาวบ้านการทำลอบดักปลาการทำบ่วงดักหนู มี 3 วิธี ดังนี้ 1) การบอกเล่า 2) การสาธิต 3) การฝึกปฏิบัติและลงมือทำด้วยตนเองวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญา

ชาวบ้านการเย็บกระเป๋าคอผ้า โดยการถ่ายทอดสู่กันวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญา ชาวบ้านการเย็บกระเป๋าคอผ้าหนึ่งตัวแต่ปัจจุบันยังไม่มีผู้มาเรียนรู้เพราะหนึ่งตัวหายากและราคาสูง จึงไม่มีผู้สืบทอดภูมิปัญญานี้ ซึ่งสอดคล้องกับ Chaimongkol Chairob (2011) การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลอากาศ อำเภอบางบาล อำเภอบางบาล จังหวัดสุพรรณบุรีวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น วิธีการผลิตเครื่องจักสาน การตีเหล็ก การผลิตผ้าทอมัดหมี่ย้อมสีธรรมชาติและ การผลิตเครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสาน เนื้อหาที่ถ่ายทอด ไม่มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร วิธีการถ่ายทอดเน้นการปฏิบัติเป็นรายบุคคล สาธิตให้ดูเป็นตัวอย่างควบคู่กับการบอกเล่า สื่อที่ใช้ในการถ่ายทอดใช้บุคคลเป็นผู้ถ่ายทอดจะเป็นเครือญาติ เพื่อนบ้าน และสื่อที่เป็นของจริงส่วนวิธีการถ่ายทอดการผลิตข้าวเม่านึ่งเนื้อหาที่ถ่ายทอด พบว่ามีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรวิธีการถ่ายทอดเน้นการถ่ายทอดเป็นรายบุคคล

2.3 ขั้นตอนวิธีการสอนภูมิปัญญาชาวบ้านการสานตะกร้าเชือกปอ กระเจา การสานตะกร้าพลาสติก โม่บายก้านมะพร้าว การเย็บเสื้อลายผ้าขาวม้า การทำลอบดักปลาการเย็บกระเป๋าคอผ้า การทำบ่วงดักหนู การสานส้มไก่ไม้ไผ่ การทำดอกไม้จันทน์การสานตะกร้าหวายการสานบ่อใบลาน การทอเสื่ออก การทำไม้กวาดดอกหญ้า และการเย็บกระเป๋าคอผ้าหนึ่งตัวแต่มี 3 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ขั้นเตรียมวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือ 2) บอกคุณสมบัติของวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ 3) ขั้นตอนการปฏิบัติจริงซึ่งสอดคล้องกับ Suchart Chanmuang (2013) การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น อำเภอบางบาล จังหวัดสุพรรณบุรีขั้นตอนวิธีการสอนภูมิปัญญาท้องถิ่น มี 3 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นเตรียมวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือขั้นบอกคุณสมบัติของวัสดุอุปกรณ์ และขั้นการปฏิบัติจริง

2.4 การถอดรหัสภูมิปัญญาชาวบ้าน การสานตะกร้าเชือกปอ กระเจา การสานตะกร้าพลาสติก โม่บายก้านมะพร้าว การเย็บเสื้อลาย

ผ้าขาวม้า การทำลอบดักปลา การเย็บกระเป๋ผ้า การทำบ่วงดักหนู การสาน
ส้อมไผ่ไม้ไผ่ การทำดอกไม้จันทน์ การสานตะกร้าหวาย การสานงอบใบลาน การ
ทอเสื่อกก การทำไม้กวาดดอกหญ้า และการเย็บกระเป๋หนังวัวแท้มี 4 ด้าน
ดังนี้ 1) ด้านภูมิปัญญาชาวบ้าน 2) ด้านสังคมวัฒนธรรม 3) ด้านการศึกษา 4)
ด้านเศรษฐกิจ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นภูมิปัญญาที่
เกิดขึ้นเฉพาะท้องถิ่น เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นนั้นเป็นพื้นความรู้ของ
ชาวบ้านในการคิดแก้ปัญหาในชีวิตของตนเองหรือสติปัญญอันเกิดจากการ
เรียนรู้ สะสม ถ่ายทอดประสบการณ์ที่ยาวนานของผู้คนในท้องถิ่น แนวคิด
ด้านสังคมวัฒนธรรมวิธีการดำเนินชีวิต (The way of life) ของคนในสังคม
นับตั้งแต่วิถีกิน วิถีอยู่ วิถี แต่งกาย วิถีทำงาน วิถีพักผ่อน วิถีแสดงอารมณ์ วิถี
สื่อความ วิถีจราจรและขนส่ง วิถีอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ วิถี แสดงความสุขทาง
ใจ และหลักเกณฑ์การดำเนินชีวิต โดยแนวทางการแสดงออกถึงวิถีชีวิตนั้น
อาจเริ่มมาจากเอกชนหรือคณะบุคคลทำเป็นตัวอย่างแล้วต่อมาคนส่วนใหญ่ก็
ปฏิบัติสืบทอดกันมา ดังนั้นการรักษาหรือธำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมเดิมจึงต้องมีการ
ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาวัฒนธรรมให้ เหมาะสมมีประสิทธิภาพตาม
ยุคสมัยแนวคิดด้านการศึกษาด้านกระบวนการเรียนรู้ ปรากฏตาม มาตรา 22
การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้ และ
พัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษา
ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ
แนวคิดด้านเศรษฐกิจความหมายของการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวคิดใหม่จะ
เน้นไปที่การปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้นเป็นหลักและ
จุดมุ่งหมายของการพัฒนาที่จะเน้นไปที่การจัดแก้ปัญหาความยากจนการ
ว่างงานและการกระจายรายได้ภายใต้ระบบเศรษฐกิจที่มีความจำเริญเติบโต
เมื่อการพัฒนาเศรษฐกิจเน้นไปที่คุณภาพชีวิตมนุษย์ดังนั้นในการทำ
ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวใหม่จึงต้องพิจารณาในวงกว้างและ

เจาะลึกลงไปสู่แนวคิดทางด้านจริยธรรมที่เกี่ยวข้องด้วยเพื่อเสริมสร้างความรู้ และบรรทัดฐานทางคุณธรรมสอดคล้องกับ Apiwan Sriplang (2004) ศึกษา การดำเนินธุรกิจภูมิปัญญาชาวบ้านกรณีศึกษาธุรกิจผ้าแพรวาบ้านโนน ตำบล โพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่าการดำเนินธุรกิจผ้าแพรวาบ้านโนน ชาวบ้านยังคงอนุรักษ์ภูมิปัญญาชาวบ้านโนนในการทอผ้าแพรวาแบบดั้งเดิม ของชาวไทยไว้อย่างเหนียวแน่น จะมีการเปลี่ยนแปลงเฉพาะรูปแบบจากการ ทอผ้าแพรวาผืนเล็กเพื่อเก็บไว้งานมงคลต่างๆในครัวเรือน มาเป็นการทอ ผ้าแพรวาผืนใหญ่ในเชิงธุรกิจ และเป็นที่นิยมมากจากผู้บริโภคแล้วได้รับการ สนับสนุนจากภาครัฐและภาคเอกชนในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่ รู้จักแพร่หลาย เมื่อตลาดมีความต้องการสูงผู้ผลิตผู้ทอผ้าแพรวาชาวบ้านโนนก็ มีงานทำเพิ่มมากขึ้น สร้างรายได้มีเงินออม มีอาชีพประจำมีคุณภาพชีวิตที่ดี ขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

จากการศึกษาพบว่าภูมิปัญญาชาวบ้านอำเภอสนา จังหวัด พระนครศรีอยุธยาอยู่มาก หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นควรให้งบประมาณในการสนับสนุนในการจัดทำกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านในด้านต่างๆ เช่น ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมวัฒนธรรมและด้านการศึกษา มีการส่งเสริมในเรื่อง การฝึกอบรมภูมิปัญญาชาวบ้านให้แก่บุคคลที่สนใจ ส่งเสริมจัดตั้งเป็นกลุ่ม วิสาหกิจชุมชนหรือจัดตั้งศูนย์ (OTOP) ชุมชนเพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่คน ในชุมชน พัฒนาเป็นอาชีพที่มั่นคง มีการจัดการเรื่องการตลาดให้เหมาะสมกับ ผลิตภัณฑ์ และมีการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ภูมิปัญญาชาวบ้าน เพื่อที่จะสร้าง จิตสำนึกให้คนรุ่นหลังรู้สึกหวงแหนภูมิปัญญาอันมีคุณค่า สามารถนำไป

เผยแพร่ให้กับบุคคลที่สนใจภูมิปัญญาต่างๆและต่อยอดให้ภูมิปัญญาชาวบ้าน
คงอยู่ต่อไป

ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

จากการศึกษาพบว่า การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นอำเภอลำหมก
งอบ จังหวัดตราด ยังเป็นการถ่ายทอดสืบต่อกันแบบเครือญาติ ผู้ศึกษาจึงมี
ข้อเสนอแนะดังนี้

1. ส่งเสริมให้โรงเรียนจัดทำภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านการทำ
ผลิตภัณฑ์ต่างๆ และมีการสอดแทรกเนื้อหาเข้ากับการเรียนการสอน

2. ควรส่งเสริมให้เด็กรุ่นใหม่ได้เรียนรู้วิธีการทำภูมิปัญญาท้องถิ่น

3. ควรจัดทำหนังสือเสริมประสบการณ์เรื่องการทำภูมิปัญญาท้องถิ่น
อำเภอลำหมก เพื่อเผยแพร่ให้กับผู้เรียนหรือผู้ที่มีความสนใจได้ศึกษาและฝึก
ปฏิบัติ

4. ควรมีการส่งเสริมให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดทำแหล่งการเรียนรู้
ชุมชน

5. ควรมีการเก็บภูมิปัญญาชาวบ้านบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร
โดยให้ชาวบ้านเกิดความตระหนักในการเก็บบันทึก หรือให้ส่วนราชการ
องค์กรทางการศึกษาช่วยในการจัดเก็บบันทึก ซึ่งจะทำให้เกิดการดำรงไว้ซึ่ง
ภูมิปัญญาชาวบ้านได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

6. ควรใช้สื่อที่เป็นเทคโนโลยีช่วย เช่น การทำวิดีโอ การทำคู่มือ การ
จัดบอร์ด เนื้อหาเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้าน ความเป็นมา วัสดุอุปกรณ์
เครื่องมือ ขั้นตอนวิธีการทำ ให้มีความชัดเจนสามารถปฏิบัติตามได้

ข้อเสนอแนะในการศึกษาในครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษารวบรวม จำแนกประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่นในทุกๆ
อำเภอในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2.ควรมีการศึกษาวิธีการถ่ายทอดและการถอดรหัสภูมิปัญญา
ชาวบ้านเฉพาะเรื่องเพราะจะได้ข้อมูลที่ละเอียดยิ่งขึ้น

References

- Chairob C. (2011). A Study of Local Wisdom in Akat Subdistrict, Akat Amnuay District, Sakon Nakhon Province. Phranakhon Rajabhat University.
- Chanmuang S. (2013). Transmission of local wisdom in Laem Ngob District, Trat Province. Phranakhon Rajabhat University. Handicrafts in Thailand. [Online].
http://www.baanjommyut.com/library_2/extension-3/evolution_of_thai_art/17.html, June 19, 2025.
- Leesuwann W. (1995). Traditional handicrafts. Bangkok: Public Business Print.
- Leesuwan W. (2010). Folk handicrafts: Local identity. Silpakorn University Journal,30(1), 163-182.
- Noiwanklang P. (2004). A Study of Bamboo Weaving Patterns in Suvannaphum District, Roi Et Province. Mahasarakham University.
- Sriplang A. (2004). A Study of Local Wisdom Business Operations: A Case Study of the Pha Praewa Fabric Business in Ban Phon, Phon Subdistrict, Kham Muang District, Kalasin Province. Mahasarakham University.
- Wasi P. (1987). The Creation of Thai Wisdom for Development. Bangkok: Amarin Printing Group.